

Folkhögskole Veteranen

NR 4 2022

Pluralism eller profilering

Björn Grip

Bernt Gustavsson, professor i idéhistoria men också folkhögskollärare i många år, pläderade passionerat för pluralism när det gäller åskådningar på folkhögskola vid sin föreläsning på Folkhögskoleforum på hotell Clarion i Stockholm för någon månad sedan (hans föreläsning finns refererad på annan plats i tidningen).

Jag tillät mig att ställa frågan om detta innebar att profilerade folkhögskolor – dvs. skolor baserade på olika värderingar, religiösa eller ideologiska – inte borde finnas. Efter viss tvekan svarade Bernt, till min förvåning, ja på den frågan. Förvåning eftersom profilering varit honnörsord under hela min tid som verksam inom folkhögskolan och merparten av skolorna har ju startat av olika idéburna rörelser.

Nu är hans ställningstagande kanske inte så konstigt. Under 1970-talet stod striderna heta om studieupplägg, pedagogik, värdegrund, och som en konsekvens, tjänstetillsättningar, på flera skolor. Hans erfarenheter präglades av klåfingriga representanter från huvudmannen. Bernt berättade om ombudsmän från Stockholm som kom ned till hans skola och talade om var skåpet skulle stå. Jära folkhögskola utanför Nässjö, också en arbetarrörelsskola, gick vid samma tid i konkurs. Detta eftersom stridigheterna inom lärarkollegiet och gentemot styrelsen blev destruktiva och förlamande. Det finns säkert fler exempel.

Undertecknad, som har jobbat på en tydligt profilerad skola hela mitt folkhögskoleliv, har delvis andra erfarenheter. Bona folkhögskola kom ju faktiskt till eftersom dess huvudman var ett politiskt parti. Det var tydligt uttalat att ett marxistiskt idéarbete skulle utgöra en

viktig utgångspunkt och en grundval för kursuppläggen. Profilering betonades som ett centralt argument när skolan beviljades statsbidrag.

Självklart ska undervisning och diskussion ske i ”en anda av tolerans och respekt för andras meningsyttringar”, alldeles oavsett. Det stod i den gamla folkhögskoleförordningen och bildandet av Folkbildningsrådet ändrade självklart inte på detta. Pluralism inom Folkhögskolevärlden således, men möjlighet att ha olika religiösa eller politiska värderingar som utgångspunkt på den enskilda skolan.

Men Bernts föreläsning kändes som ett förebud om en förändring. Är folkhögskolan på väg bort från profilerade skolor? Frågan bör ställas.

Jag pratade häromsistens med Mariam Sherifay, rektor på Kista folkhögskola, en skola startad av en förening med muslimsk bakgrund. Hon kände sig orolig inför framtiden. Deras kurser i självavård på basis av islamsk teologi liksom kurser i arabiska har provocerat

och renderat hatiska kommentarer i sociala medier. Hon är försiktig när det gäller marknadsföring och presentation av skolans ideologiska profil. En slags självcensur skulle man något provokativt kunna säga. Frågan är vad som händer framöver med folkhögskola och folkbildning. Kommer frihet och självstyre att finnas kvar?

Regeringen har tillsatt en utredare som ska se över organisation och styrning av folkbildningen. Christer Nylander heter utredaren. Han är tidigare riksdagsledamot för Liberalerna. Den senaste mandatperioden var han ordförande i kulturutskottet. Han har även varit ledamot och vice ordförande i utbildningsutskottet under sin tid i riksdagen. Han är en person som kan det politiska spelet och som har gedigen erfarenhet av såväl folkbildning och kultur som utbildningssverige. Det låter i och för sig hoppfullt, kan man tycka. Regeringens direktiv kommer emellertid ändå att begränsa även den bästa utredare.

Christer har lovat att komma till vårt årsmöte i maj nästa år. Det ska bli spännande att ta del av hans tankar kring folkbildningen. Säkert berör han frågan om Folkbildningens relativa frihet och självstyre. Kanske berör han också frågan om profilering kontra pluralism.

Pluralism/profilering

Redaktionen

Ja, vad säger ni kära läsare? Hur reagerar ni på Björns ledare i detta nummer? Vi bjuder in till en diskussion i den angelägna frågan om pluralism eller profilering. Vi hoppas på många bidrag, som vi vill publicera i vårens nummer den 15/3. Reagera gärna direkt, så att frågeställningen inte hinner falla i glömska.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 4
ÅRGÅNG 22
December 2022

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Pluralism eller profilering	1
Våra nyaste folkhögskolor	2
Folkhögskoleforum 2022	3
Seminarium på Kista folkhögskola mars 2023	5
Fler samarbeten	5
Från livets källarvåning till Guds soldat	6
Flickan på Kungsgatan	8
Demokratin som bildningsväg	8
Tsar Kolokol Makt, religion och mystik i Ryssland	9
Folkbildningen i stöpsleven, ännu en gång	11
Höstträff för de västsvenska veteranerna	11
Minnets sanning, eller osanning	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip
Sturegatan 9B
614 32 Söderköping
epost
bjorgngrip@hotmail.com
tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind
Marielundsvägen 7
824 31 Hudiksvall
epost
kent.jonelind@gmail.com
tel 070-550 37 59

Våra nyaste folkhögskolor

Signild Håkansson

Paideia folkhögskola

Vad betyder Paideia undrar jag, när jag träffar rektor Noa Hermele på skolan i mitten av augusti. Jo, det betyder *utbildning* på klassisk grekiska! Namnet har skolan fått från Stiftelsen Paideia, som var med och grundade skolan och nu ingår i huvudmannskapet. *Paideia - The European Institute for Jewish Studies in Sweden*, är ett Stockholmsbaserat utbildningsinstitut för främjande av kunskap om judiska skrifter och ledarskap inom den judiska kulturens förnyelse i Europa.

Att skolan har en internationell prägel förstod jag också när jag besökte skolan förra gången, på invigningen

Rektor Noa Hermele

2019. Många prominenta gäster, både svenska och från andra länder bidrog med tal och gratulationer och hela invigningen genomfördes på engelska. Och när jag kom till folkhögskolan den här gången mötte jag först en kursdeltagare, som på engelska frågade om han skulle fixa en kopp kaffe åt mig. Och jag fick förklara lite om *the Scandinavian Folk High School tradition*. Han gick nu *Ettårsprogrammet i judiska studier*, som är en intensiv utbildning som riktar sig till deltagare från hela Europa med all undervisning på engelska.

Noa berättar att de första tankarna på en judisk folkhögskola fanns redan på 70-talet, i anslutning till befintlig judisk skolverksamhet. Själv minns jag ett besök på Folkbildningsrådet av David Schwarz (judisk redaktör och skribent) i början av 2000-talet, då han ville veta mer om hur en folkhögskola kan komma till. Det kan ha varit i samband med att de nationella minoriteterna i Sverige fick en särskild ställning. Men det var svårt att uppfylla kriterierna utan att ha någon erfarenhet av folkhögskole-

verksamhet att bygga på. Det gällde också när Judiska centralrådet kontaktade Folkbildningsrådet tio år senare, efter att ha utrett frågan med stöd av Heckscherstiftelsen. Vid den tiden fanns möjligheter till riktade medel för försöksverksamhet tillsammans med en annan folkhögskola, men något sådant samarbete var inte aktuellt då. Det hela tog en annan vändning, när rektor Abdulkhader Habib på Kista folkhögskola tog kontakt med Noa på Paideia-institutet för att utveckla något tillsammans. Medel till försöksverksamhet beviljades inför 2016 och efter tre år med Kista som fadderskola blev Paideia en självständig folkhögskola från 2019. En del var förstås undrande till skolans samröre med en muslimsk verksamhet, men det har lugnat sig nu, säger Noa. Idag finns ett fortsatt samarbete med exempelvis gemensamma temadagar.

Folkhögskolan bedrivs numera i traditionsrika lokaler på Storgatan i Stockholm intill Historiska Museet. Det centrala läget är positivt för rekryteringen till Allmän kurs som har ca 40 deltagare och bedrivs på gymnasial nivå. En annan faktor är den lugna miljön på en liten skola. Allmänna kursen omfattar ungefär en tredjedel av skolans 4 000 deltagarveckor. Där finns inte så många deltagare med en judisk identitet, men skolans inriktning ska ändå märkas. Allmänna kursen har fokus på politik och religion. Det judiska ettårsprogrammet med 25 deltagare är den enda profilkursen på heltid. Skolan har avstått från sfi, SMF och etableringskurser och har valt att satsa på allmän kurs och sin profil. Utöver långkurserna har skolan ett brett utbud av kurser på deltid och distans i judiska ämnen med en rad av kvalificerade lärare och handledare. Det handlar om jiddisch och hebreiska, judisk musik, dans, konst, matlagning och mycket mer.

Skolan har blivit ett verkligt kulturcentrum, inte minst på kvällstid, och fyller delvis det behov som ett studieförbund annars står för. Framöver överväger man att erbjuda kurser av den här sorten också i Malmö och Göteborg för att öka tillgängligheten. Detta var på gång, men fick avbrytas under pandemin.

Noa trivs bra som rektor, nu på sjunde året. Det bästa är det varierande innehållet i arbetet, att man får använda alla sina förmågor och kunskaper, både teoretiska och praktiska.

Folkhögskoleforum 2022

Den femte upplagan av Folkhögskoleforum genomfördes den 31 oktober som en heldagskonferens för alla inom folkhögskolan. Denna gång var konferensen helt fysisk utan digitala sändningar.

En utmanad folkhögskola?

Kent Jonelind

Så löd temat för det femte folkhögskoleforumet. Det handlade om hur vi möter dagens och morgondagens utmaningar och vad som händer i praktiken när omvärldens och samhällets förändringar möter folkhögskolan, dess värdegrund och verksamhet.

På Stockholms största hotell med gångavstånd från Centralen, deltog nästan 500 personer från 80 folkhögskolor. Tolv grupper hade utställningar. Vår förening var en av dessa, tillsammans med lärarförbund, bokförlag, forskare, skolpraktiker och utbildningsanordnare.

I likhet med tidigare år var vår ambition att göra vår förening känd, att locka nya medlemmar och denna gång även marknadsföra och sälja våra böcker, Nya Folkhögskoleminnen och tidigare utgåvor. Den utformades som en bokutställning kompletterad med tidigare nummer av vår tidning FolkhögskoleVeteranen. Dessutom visades den film som gjordes då Forum var enbart digitalt samt en bildpresentation i PowerPoint. Broschyrer och blanketter för medlemsanmälan kompletterade våra "levande ord". Ett begränsat antal böcker såldes och några nya medlemmar anmälde sig. I stort sett – ganska lyckat!

Utställning, bildvisning och bokförsäljning på Folkhögskoleforum 2022.

Här nedan följer referat från några av de intressanta arrangemangen:

Inledningsanförande, Anders Lindberg

Urban Lundin

Längtan efter att få träffas fysiskt var påtaglig. Enligt arrangören FSO var 462 deltagare, 80 folkhögskolor, 22 medver-

kande och 12 utställare på plats. Anders Lindbergs inledande inspirationsföreläsning under rubriken Det bästa har ännu inte hänt väckte förhoppningar, vilka Anders verkligen motsvarade, även om Rikard hade några enstaka frågetecken i marginalen. Anders föreläste inför en fullsatt bankettsal.

Anders Lindberg

Rikard Lilljeqvist

Aftonbladets ledarskribent Anders Lindberg har jag läst många gånger med stor behållning, han skriver bra och tänkvärt om viktig politiska frågor. Därför hade jag stora förväntningar på den inledande föreläsningen på årets Forum. Men under de första fem minuterna pratade han ganska allmänt om folkhögskolan, på ett sätt som vi alla som arbetar, eller har arbetat, där så väl känner igen och håller med om. Det var inget nytt om man säger så, inget som jag kände mig inspirerad av. Men när han sedan berättade om sina år som deltagare på Sjövik i början av 90-talet blev det genast intressantare, dels var det sin egen upplevelse han förmedlade på ett medryckande sätt, dels hur han berättade om hur han skulle lära sig paddla kanot. Han trodde, som väl de flesta skulle tro, att man fick börja med att sätta sig i kanoten och försöka paddla, och lära sig hur man håller paddeln, hur man håller balansen, svänger och sådana saker. Men så var det inte, de fick börja med att sätta sig vid älven och se hur vattnet flöt, hur det rörde sig, vilka olika färger vattnet hade beroende på hur djupt eller grunt det var, hur vattnet strömmade osv. De måste lära sig att tolka och känna igen vattnet för att senare kunna välja väg, fart och teknik. De fick också i uppgift att försöka måla av vattnet för att på det sättet göra sin egen tolkning. Precis som i livet i övrigt måste man kunna känna in och tolka en situation för att rätt kunna bedöma vad man ska göra; hur, när och varför. Det

är som jag ser det en av folkhögskolans uppgifter, att ge deltagarna verktygen för att se och bedöma hur "verkligheten" ser ut och då utveckla sina förmågor att lära nytt när man förstår varför. Det gäller förstås både sociala förmågor och att rent konkret lära sig nya saker. Så det blev en mycket intressant och givande introduktionsföreläsning.

Medborgerlig bildning i vår tid

Björn Grip

Henrik Bohlin, professor i idéhistoria vid Södertörns universitet föreläste över ämnet *Vad kan medborgerlig bildning betyda idag?* Som den historiker han är började han med en exposé bakåt i tiden. Allra först berättade han med stolthet i rösten att Södertörn bedriver allmän medborgerlig bildning på akademisk nivå. Som en inspirationskälla för bildningsidealet nämnde han lingvisten Wilhelm von Humboldt 1767–1835, grundare av Universitetet i Berlin som idag bär hans namn. Ett annat viktigt namn som lyftes fram i föreläsningen var den för mig obekanta Valfrid Palmgren, som levde och verkade kring förra sekelskiftet. Hon är känd som den första kvinnliga bibliotekarien vid Kungliga biblioteket i Stockholm, men även som folkbildare och lektor i svenska språket vid Danmarks lärarhögskola. Hennes engagemang för folkbildning och folkbibliotek manifesterades också av att hon fick utreda frågan om biblioteksväsendet i Sverige. Hon överlämnade sin utredning 1911, där de viktiga förslagen var att bibliotek skulle finnas i varje kommun, att statsbidrag skulle utgå och att lånen skulle vara kostnadsfria för allmänheten. Bildning genom undervisning och bibliotek var alltså grundtanken för dessa och andra pionjärer.

De historiska förutsättningarna för allmän medborgerlig bildning var dels upplysningstiden och franska revolutionen, dels hotet från det på 1800-talet framväxande proletariatet. Hur skulle denna underklass kunna förändras till aktiva medborgare som kan ta ansvar för inte enbart sig själva men också för samhället. Bildningstanken gick så små-

ningom hand i hand med folkrörelsernas framväxt och kampen för demokrati, redovisade Bohlin.

Bohlin reflekterade sedan över begreppen utbildning och bildning. Han menade att den motsättningen borde gå att överbrygga. Självklart behövs olika professionella kompetenser, men det är också viktigt att dessa utbildningar innehåller moment som berör bildningsperspektiven. Som ett exempel nämnde han läkarutbildningen och den yrkesetik som präglar deltagarna i denna utbildning. Men grundvalen för bildning är fostran till demokrati och delaktighet i vårt kulturarv, ansåg han. Därför krävs en social infrastruktur med bibliotek, bra skolor och föreningsliv i alla bostadsområden. Detta är hotat idag i en del av våra fattiga förortsmiljöer och glesbygder. Som ett positivt exempel nämnde han Malmös stadsdel Nydala, där kommunen tillsammans med föreningar försöker bygga upp en lättillgänglig social infrastruktur för bildning.

Metoder för engagemang och hållbart lärande, Elin Bonnier, projektledare och Nelly Bachner, metodutvecklare

Rikard Lilljeqvist

Projektet *Min story* - Vår agenda riktar sig till deltagare på Allmän kurs och fokuserar på deras engagemang kring *Agenda 2030* och de globala hållbarhetsmålen. I projektet deltar sju folkhögskolor. Pedagoger formulerar tillsammans med deltagare metoder och verktyg för hållbart lärande och engagemang utifrån deltagarnas egna berättelser.

Det här var en rapport från ett projekt på några folkhögskolor som pågått ca ett år. De två projektledarna berättade växelsvis om olika delar i projektet, och att det fanns ett nätforum där alla deltagande skolor delade med sig av sina erfarenheter, så att vi fick exempel på hur arbetet var upplagt. Naturligtvis (det handlar ju om folkhögskolor) så hade man gjort och tolkat uppdraget på olika sätt beroende på erfarenheter och omständigheter.

Tanken är att man genom att börja hos den enskilda "individen" och dennes behov, vad som var viktigt, vilka erfarenheter man hade med sig osv, sedan skulle vidga perspektivet till ett "vi" tillsammans med andra deltagare för att senare vidga till ett ännu större per-

spektiv, "globalt/hela världen". Som jag tolkade projektet är målet ökad förståelse både av sig själv och hur vi tillsammans i världen hänger ihop, med likartade behov, trots olika förutsättningar. För att göra föreläsningen mer omväxlande var en lärare på en deltagande skola med som deltagare på seminariet men fick efter ett tag gå fram och berätta sina erfarenheter från den aktuella skolan. Ett mycket bra grepp som gjorde föreläsningen mer levande och verklig. Kanske delvis beroende på att den läraren hade ett mycket enkelt och lättsamt sätt att berätta. Som helhet ett intressant seminarium, även om jag som gammal erfaren folkhögskollärare kände igen många av tankegångarna i projektet, vi har väl många av oss erfarna pedagoger försökt arbeta på liknande sätt, det ligger ju både i folkhögskolans ideologi och arbetssätt.

Folkhögskolans frihet – i tradition och framtid, Bernt Gustavsson

Signild Håkansson

Folkhögskolans frihet är en omistlig del i folkhögskolans särart och tradition, både utifrån vår egen historieskrivning och statens. Frihetsbegreppet som sådant ger handlingsutrymme, för deltagaren, i studierna och för folkhögskolan.

Men vad menar vi egentligen med folkhögskolans frihet idag? Och hur tillämpar vi den utifrån dagens samhälle? Vem är fri? Friheten som sådan kan inte tas för given utan medför även ett antal konfliktpunkter och frågan är hur kan vi värna och förstå friheten i ett ramverk?

Bernt ramar in sin föreläsning med låten *Bobby McGee* på svenska med Caroline af Ugglas (...frihet är bara ett annat ord för inget att ha kvar...) och *Sång till friheten* med Björn Afzelius. Däremellan får vi en gedigen genomgång av vilka kännetecken som definierar folkhögskolans frihet och vilka villkor som begränsar den.

I folkhögskolan är formuleringen *fri och frivillig* central. Frånvaron av nationella kursplaner är en del av friheten liksom skolornas rätt att sätta sina mål. Exempel på bindande ramar är statens villkor för statsanslag, Statskontorets indikatorer och en anpassning till övriga skolans innehåll för att kunna ge behörlighet.

Exempel på konfliktpunkter är statens kontrollmetoder, förhållandet mellan

utbildning och bildning samt mellan deltagarmakt och lärmakt.

Aktuellt just nu är folkhögskolan i förhållande till styrning och politik. Regelstyrning, målstyrning och tillitsstyrning är viktiga begrepp. Och vad händer om tilliten mellan stat och folkbildning brister?

Här citerar Bernt Tidöavtalets text om folkbildning: *I avvaktan på förslagen från den pågående utredningen om uppföljning och kontroll behövs ytterligare åtgärder för att reformera stödet till folkbildningen.*

Bernt fortsätter med ett antal viktiga aspekter på kunskap, bildning och demokrati. Bildning är oändlig medan utbildning har en början och ett slut.

Så hur ska vi hantera läget och hotet mot folkbildningens frihet?

Jo, vi ska bilda opinion, samverka och berätta om folkhögskolan. Hämta stöd ur traditionen. Hävda friheten och skapa balans mellan den och samhällets krav på nytta. Bernt tycker det är bra att det pågår en utredning. Vi ska använda det tillfället till att påverka och visa på folkhögskolans värden!

En utmanad folkhögskola, panel-samtal under Folkhögskoleforum

Björn Andersson

Vi publicerar artikeln med vänligt tillstånd från tidningen Folkhögskolan.

Webbadress: lararen.se/folkhogskolan

Annamaria Hedlund, rektor, Tomas Rosengren, Lärarförbundet Folkhögskola, Maria Graner, Folkbildningsrådet, Signild Håkansson tidigare lärare och handläggare, samt Hans-Olov Furberg, kultur- och bildningschef deltog i panelsamtal om folkhögskolans utmaningar

En utmanad folkhögskola? var rubriken under ett panelsamtal på Folkhögskoleforum, som arrangerades i Stockholm på höstlovet. Nära 500 personer var anmälda till konferensen, som arrangeras av Sverige folkhögskolor.

Panelsamtalet leddes av Olle Westberg, generalsekreterare för RIO, Rölsefolkhögskolornas intresseorganisation.

Han inledde med att ställa frågan: *Är folkhögskolan utmanad eller är det*

snarare så att den är utmanande?

Tomas Rosengren, ordförande i Lärarförbundet *Folkhögskola*, fick frågan först:

– Jag kan ta utgångspunkt i när jag varje vecka möter mina deltagare på Strömbäcks folkhögskola i Umeå. I början av varje läsår får jag lägga mycket tid på att prata kunskapssyn då många kommer från en gymnasieskola som är väldigt instrumentell. Då blir folkhögskolans utbildningsform utmanande för dem. Om deltagarna blir utmanade så kan man förstå att det kan vara utmanande för andra som ska möta oss och som till exempel ska ge oss pengar, svarade Tomas Rosengren.

Viktiga värden

Annamaria Hedlund, rektor på Medlefors folkhögskola samt styrelseledamot i RIO, betonade att folkhögskolan är utmanande när det gäller mätbarhet.

– Det går inte alltid att mäta de värden som vi tycker är viktiga. Samtidigt har vi krav på mätbarhet och då måste vi formulera vad som är viktigt att mäta och inte lämna över det till andra.

Signild Håkansson, tidigare lärare och rektor på Kävesta folkhögskola samt handläggare på Folkbildningsrådet, framhöll att folkhögskolans självförvaltande är ifrågasatt.

– Försvara självförvaltningen och utveckla den i stället för att avveckla den.

Hon tog även upp friskolereformen som kom i början av 90-talet för att uppmuntra valfrihet och mångfald.

– Det kan folkhögskolan utmana och berätta mer om. Att det finns ett alternativ som erbjuder en maximal valfrihet, en oerhörd mångfald av anordnare och en väldigt stor mångfald av inriktningar utan vinstintresse. Var stolta över det och att både det offentliga och civilsamhället kan bära den här skolformen, sa Signild Håkansson och möttes av applåder.

Tid till lärarna

Maria Graner, generalsekreterare på Folkbildningsrådet, tog upp vikten av finansiering, inte minst i regeringens budget.

– Folkhögskolan är utmanad. Vi kan vara säkra på att det blir en tuff ekonomisk situation med inflation, en lönerörelse och sannolikt riktade uppdrag som försvinner i samband med ändrad asylverksamhet.

Tomas Rosengren talade om att folkhögskolorna måste ha råd att ha folkhögskollärare med förutsättningar att hinna möta varje deltagare. Han uppmanade till att ha i gång samtal på arbetsplatserna kring vad uppdraget är som folkhögskollärare och som rektor i att leda skolan pedagogiskt.

– När pengarna dras åt är det lätt att börja köra mot stordrift. Och kan vi då fortfarande kalla oss folkhögskola eller är vi något annat?

Signild Håkansson betonade vikten av att behålla ett av folkhögskolans kärnvärde. Att varje deltagare blir sedd och "är någon".

– Vi behöver boosta oss själva och varför vi är viktiga. Men det hjälper kanske inte alltid mot yttre hot. Vi måste bli

bättre på att kommunicera vår betydelse utåt. Vi behöver också analysera vad omvärlden har för bild av oss, sa Hans-Olov Furberg, kultur- och bildningschef i region Västernorrland samt styrelseledamot i OFI.

Nya beslutsfattare

– Det ligger en stor utmaning nu nationellt men även lokalt att nå nya beslutsfattare i den parlamentariska världen. Här behöver vi fylla på med bra berättelser, kommenterade Annamaria Hedlund.

Maria Graner berörde de diskussioner som förs mellan frihet kontra styrning av folkhögskola och folkbildning.

– Det kan vara svårt att tala om frihetsgrader i en tid när folkbildningen ibland associeras med fusk. Här kan folkhögskolan ta steg för den är inte under lupp på samma sätt som studieförbunden. Det finns en diskurs nu om att reglera mer och det behöver vi möta.

Summering

Utöver rapporterna ovan kan du ta del av arrangemanget på SFO:s hemsida.

<https://www.sverigesfolkhogskolor.se>

Sök på *Folkhögskoleforum*!

Seminarium på Kista folkhögskola mars 2023

Björn Grip

Rektor Mariam Sherifay på Kista folkhögskola tar gärna emot oss veteraner och visar skolan för oss. Detta skulle kunna kombineras med att vi har en gemensam studiedag med personalen kring begreppet *profilerings*. Ett preliminärt datum att genomföra detta är **onsdagen den 29/3** (reservdatum torsdagen den 30/3).

Mer information om denna studiedag kommer i marsnumret, men notera gärna redan nu de preliminära datumen!

Fler samarbeten

Redaktionen

Vår förenings stadgar pekar ju ut flera syften, bl.a.

att vara ett forum för social kontakt och trevnad genom att ordna möten, seminarier och resor;

att ställa medlemmarnas erfarenheter till förfogande och göra våra röster hörda i debatten.

För att få riktigt liv i detta behöver vi få till stånd fler samarbeten med skolor och/eller distrikt när det gäller seminarier, studiedagar, temadagar etc. Vi ber er inventera era möjligheter att bidra med idéer till detta. Ämnesområden kan t.ex. vara sådana som förekommer i *Nya Folkhögskoleminnen*. Hör av er till styrelsen (bjorngr@hotmail.com) eller till redaktionen med förslag!

Från livets källarvåning till Guds soldat

Jörgen Håkansson

lcke hel och ren,
svart om foten,
trampar jag omkring i himlen.

Majken Johansson omkring 1960

Så uttrycker sig Majken Johansson i inledningsdikten *Högt* i sin debutbok *Buskteater* (1952). Orden kan vara ett signifikativt sätt att beskriva sig själv. Den har tillkommit under hennes tid i Lund. Varken ur ett moraliskt, socialt eller hälsomässigt perspektiv kan hon kallas hel och ren. De fyra första orden är en adekvat beskrivning av hennes livslånga hälsobesvär. De tre raderna uttrycker inte minst en existentiell hållning gentemot den kristna föreställningen om den i alla avseenden hela och rena "himlen". I nästa vers tvivlar hon: "Och jag vet inte säkert om det är i himlen."

Sedan fortsätter hon sin presentation:

I mantalslängden sägs jag bo
i Malmö sägs jag vara
purpurung, fast jag inför alla
har betygat, hur hög min ålder är.
Mitt namn är Ma – ha ha – jken
Joha – honsson
och mitt valspråk är
att thékula färgar lackmuspapper
gult.

Majken Johansson föddes 7 augusti 1930. Hon gav ut sju diktböcker mellan 1952 och 1989 och kopplades ihop med den akademiska "Lundaskolan".

Majkens liv var dramatiskt. Hon var gravt alkoholiserad. Hennes långvariga missbruk berodde troligen på psyki-

ka besvär med rötter i barndomen. Hon växte upp i Malmö i ett fosterhem med en psykisk sjuk fostermor. Vid två tillfällen i sin ungdom försökte hon begå självmord. Genom sitt skarpa intellekt och trots svåra uppväxtförhållanden gjorde hon en omväxlande klassresa från sitt arbetarklassursprung till en fil.mag. vid Lunds universitet.

Efter fortsatta psykiska problem och alkoholberoende flyttade hon till Stockholm. Där träffade hon sitt livs kärlek, en 22 år äldre kvinna, som begick självmord 1956 och lämnade Majken i djupaste förtvivlan. I sin desperation sökte hon sig till spiritualistiska kontakter för att nå sin döda hjärtevän. Denna tragik ledde till att hon blev frälst och 1958 anslöt sig till Frälsningsarmén. Där blev hon känd som Frälsningsarméns representant i den svenska samtidspoesin och i dess utåtriktade verksamhet. Poesi, sång och musik blev en viktig kanal för att vittna om Guds frälsande kraft i Jesus Kristus. Därigenom förnyade hon på olika sätt det religiösa diktspråket, inte minst genom sin fräna ironi och överraskande språklekar.

Redan vid 22 års ålder blev hon en uppmärksammas och hyllad poet. Hon använde sällan sköna och melodiska ord till att gestalta sin barndoms elände. Dikten "Hydra" i debutsamlingen ger en bild av fostermoderns "omsorg".

Som olja var hon mig i strupen
och hal i greppet
kring min arm:
Hon vek mig dubbel över bordskant.
Och skrottade, tills jag stod skälvande
vid fönstret.
Hon knäppte upp min rygg
och lungorna låg blottade.

Jag kunde andas bara invid hennes hud.

Bort från Lund

Vid 23 års ålder flydde Majken till Stockholm i hopp om ett nyktrare liv. Men flykten misslyckades. Ångesten och alkoholberoendet höll henne i sitt grepp. Hon förde en kringflackande tillvaro i Klarakvarteren. "De flesta dagarna klarade jag mig inte utan återställare". Till sist fick hon hjälp av en vänlig dam med bostad och arbete och skaffade sig regelbundna vanor.

Hennes längtan efter verklig kärlek gjorde att hon satte in en kontaktannons i DN. Av svaren fastnade hon för en kvinna i chefsställning 22 år äldre med "egna åsikter och tid att tänka". När de sedan träffades fylldes Majken av jublande visshet att hon mött sin stora kärlek. Deras förhållande fördjupades men det var två trasiga själar, som kommit samman, båda med psykiska besvär. Deras samvaro var både kärleksfull

och stormig. I sina dikter kallar Majken sin hjärtevän, Solweig, enbart för "S". Hon var finlandssvenska, som upplevt två krig. Deras förhållande varade i ett år. Efter ett gräl då Majken slog sin käraste tog Solweig sin revolver, körde med bil till Dammbro och sköt sig. Hon fördes till sjukhus men avled 19 augusti 1956.

Saknaden

Denna dramatiska händelse kom att få stora konsekvenser i Majkens fortsatta liv. Hon upplevde en sorg hon aldrig kom över. I sin fullständiga övergivenhet föll hon på knä och ropade efter den Gud hon inte trodde på. När hon vaknade efter en dröm kände hon att Solweig tog hennes hand och viskade: "Majken min älskade". Hon drabbades då av insikten: "Finns Solweig, så finns Gud. Finns Gud, så finns Solweig". I försök att få kontakt med henne började hon gå på spiritualistiska seanser. Majken blev efter en seans övertygad om att hon verkligen talat med henne. I sitt sorgearbete genomgår hon psykoanalys, upprättar en personlig mytologi kring deras relation, där hon gör dödsdagen till en bemärkelsedag. Hon skaffar ett reseetui för Solweigs porträtt, som följer med på alla resor. Fotografierna får helig status som ortodoxa kyrkans ikoner. I en av sina dikter om Solweig kan man identifiera saknaden efter henne. De biografiska hänvisningarna är dock svepande och abstrakta, som i *Tankar om S* i boken *Från Magdala* (1972).

Det minsta en människa liknar dig så slukar jag
hennes med blicken.
Jag älskar dig av allt mitt hjärta och kan knappast
vänta.
Bara för att jag är så rädd om fotona jag har
av dig
kysser jag inte sönder dem
för att de ska räcka ända tills du själv
står levande igen för mina ögon.

S är inte där, Bara fotografier och människor som liknar henne erinrar dikttaget om hennes tillvaro. Objektet finns inte ens till namnet, som är reducerat till en initial. Kanske vill hon skydda Solweigs identitet av integritetsskäl. Att vara homosexuell var då inte accepterat. Detta gällde måhända även för henne själv. Att inte tala om detta gjorde dikten till en mer allmän kärleksdikt och stötte inte bort vissa läsare.

Omvändelsen

På samma sätt som Majken gav en mytologisk betydelse åt Solweigs dödsdag skapade hon också en strålgång åt sin omvändelse. Denna skedde söndagen 4 maj 1958. Hon var noga med att prononcera,

Poesihörnan

att den skedde på Frälsningsarméns sjunde kår i Stockholm denna dag i samband med ett "botbänksbesök". Omvändelsen hade sannolikt förberetts, allt ifrån hennes disharmoniska uppväxt över den ateistiska ungdomen, fram till en tidig vårväll 1958 när hon för första gången besökte Frälsningsarmén och därefter 4 maj, med sitt vittnesbörd, bad om Guds förlåtelse. När hon vaknade morgonen därefter upplevde hon att "hela atmosfären i mitt rum var laddad med /.../ andlig kraft som tillströmmade mig framför allt i bönen". Samma morgon kom med posten ett Johannes-evangelium i fickformat genom brevinkastet. Genom den direkta läsningen av denna bibeltext blev omvändelsen ett faktum. Därmed blev 4 maj 1958 hennes "andliga födelsedag".

Redan i tonåren hyste Majken misstro mot det intellektuella, detta trots sina studief framgångar. Hon lärde då ytligt känna en man som med "en perfekt knock-out slog den analyserande intellektdjävulen i golvet". Man kan i detta ljus betrakta hennes omvändelse som kulmen på ett sökande bort från det intellektuella Lund, via psykoanalysen och den spiritualistiska vetgirigheten. Allt detta ledde fram till botbänken på Frälsningsarmén 1958. Hon hade sett Guds ljus. Nu ville hon använda sin position till att ifrågasätta intellektualismens dominerande status inifrån. Hennes gudstro var känslomässigt förankrad, naivistisk på gott och ont. Hon sökte den direkta känslan. Evald Palmlund skriver: "Det är långt från Lund till Gud. Det är inte långt mellan Lund och Majkens Gud".

Virveltrumman

Denna dikt finns med i boken *Från Magdala* (1972) där den inleder bokens lyriska del. Den publicerades redan 1970 i *Stridsropet* och kan betraktas som Majkens "signaturdikt".

Hon läste den ofta vid offentliga framträdanden som ackompanjemang till omvändelsen.

Klack mot sten, klack mot sten
det är jag som bestämmer
taktan i marsch, taktan i marsch.

När musiken ska börja
låter jag så här:
ta - ta - ta - ta
tam tadadám tadadám

"Je-sus
än frälsa förmår!
Je-sus
än frälsa förmår
Från det yttersta
till det yttersta.
Frälsa
förmår!"

Tam tadadám, tam tadadám
tam ta da tádadada tádadada tam...

Man kan sätta denna dikt som jämförelse med dikten *Högr* i den tjuo år äldre debutsamlingen *Buskteater*. Där finns ljudlekarna i diktraderna "Ma - haha - jken / Joha - honsson". Dessa motsvaras här av de lekfullt formerade trumljuden. Båda inslagen leker med diktsubjektets röst och uttrycksförmåga. Det uppbrutna namnet i *Högt* andas ambivalens, självironi och misströstan. Däremot gestaltar de återgivna trumljuden fröjd, trygghet och oförtrutenhet. Det är två livsåskådningar, som står emot varandra: t.ex. nonsensdevisen "thekula färgar lackmuspapper gult". Detta är här ersatt med det trosvissta "Jesus än frälsa förmår!" De båda dikterna visar klart två sidor av poeten Majken Johansson: en före och en efter omvändelsen.

Villanella på en spik

Detta är en av Majkens mest citerade dikter. Den publicerades i *Andens undanflykt* (1958). Ursprunget till dikten började med en poetisk lek för att parodiera Göran Printz-Påhlsons villanellor. Resultatet blev en allvarlig dikt men inte utan humor. Villanella är ett ålderdomligt krävande versmått, som ställer höga krav på kreativitet. Diktformen utvecklades i Frankrike på 1600-talet. Majken har helt följt de verstekniska kraven på sammanlagt 19 rader med två genomgående rim och två återkommande rader. Dikten bygger på talesätten "koka soppa på en spik" och "träffa huvudet på spiken". Själv var Majken ovillig att ge uttryck för vad hon menade med dikten och de centrala orden. I recensionerna gavs många olika tolkningar. Här följer de två första treradiga verserna och den sista versen med fyra rader.

Spiken syns ömsom krokig ömsom rak
genom det fludium som fyller livets skreva.
Vem hoppas inte kunna ändra soppans smak?
Hopfösta sörplar under samma tak
tyckmyckentrutarna och de som skaps att
sleva.
Spiken syns ömsom krokig ömsom rak.
Ännu för sista flisan av vårt vrak
lyder "naturens första bud": att sammanleva.
Spiken syns ömsom krokig ömsom rak.
Vem hoppas inte kunna ändra soppans smak?

Grundskadan

Majken älskade Frälsningsarméns sång och musik och trakterade själv flera instrument, t.ex. munspel, under sina offentliga vittnesmål. "Så det låter, så det låter, när mitt munspel och jag vi gråter," läste hon som uttryck för sin smärta och förtvivlan. Hon blev uppmärksam i många tidningar, radio och TV samt mottog bl.a. "De nios" pris för sin poesi. Efter slutförd utbildning i Frälsningsarmén uppnådde hon efter hand kapstens rang.

Under några år från 1964 vistades

Majken på Dalarö folkhögskola. Av rektorn Karin Hartman blev hon väl omhändertagen. De blev vänner för livet. På Dalarö höll hon lektioner, andakter och arbetade på kontoret. Karin som äldre kvinna fungerade troligen som ett slags moderssubstitut och hjälpte henne under alla kriser hon gick igenom.

Hennes grundskada med dagliga ångestneuroser gjorde sig ständigt påmind. Hon fick ryckvis återfall i sitt alkoholberoende och lösdrivarliv. Hela tiden fick hon campera med ovännen "Ägren". Hon berättar om detta i boken *Från Magdala* (1972), med underrubriken *Fragment ur en självbiografi*, i dikten med bokens namn. Titeln syftar på den omvända synderskan i den bibliska berättelsen om Maria Magdalena. Dikten nedan ger uttryck för halsbrytande kast mellan fräckt och fromt. Den ekvivalente omvändelsen.

Man funkade bara på borsten, sörru,
man längtade bara efter längejån, sörru,
och det vart morgon och det var afton,
och man funkade också på sporten, sörru.
Men sen kom
en Uppvägande
i min väg.
Den Ekvivalente.
Han förvandlade
min ruttna lust-jakt
till sin friska lustgård.

Passionsandakt

I sin sista diktbok *Djup ropar efter djup* (1989) finns denna dikt med. Jag tycker den är helt mästertlig. Hon skildrar denna omaka jämlike på ett sällsamt men ändå finstämt sätt. Dikten är ett vittnesbörd om en barmhärtighet bortom all ytlighet. Den kom till genom en spontan upplevelse när hon tillsammans med Karin Hartman skärtorsdagen 1976 besökte Åkersberga kyrka.

Hon var härlig i sin korpulens,
hade världens krigsmålning
och luktade piss och parfym om vartannat
när hon gick fram till nattvardsrunden
med långbyxor glatt stretande
kring den enorma baken
och med det röda nagellacket
glänsande runt kalken
medan hon drack.
Då älskade Gud henne
allra mest
då rämnade förlåten
som skymt
min Herre.

Efter sitt sista helnyktra år slutade Majkens kamp 11 december 1993. Från tusen och en sorters oro blir jag befriad. "Bottenglädjen räcker för alla bottenlägen". Ur *Från Magdala*.

Flickan på Kungsgatan

Hans Lundén

Det finns en kvinna, eller kanske jag ska säga flicka, i Stockholm som jag inte kan gå förbi utan att stanna till. Hon står på Kungsgatan, i Centrumhuset från 20-talet ritat av Cyrillus Johansson och är en liten tegelfigur hopknäpad med varm och ömsint hand av någon av bröderna Aron eller Gustaf Sandberg. De båda bröderna som hellre kallade sig bildhuggare än skulptörer signerade inte sina verk och var bondsöner från Småland. De hade redan smyckat Ragnar Östbergs stadshus och nu lät arkitekt Cyrillus Johansson de båda bröderna fylla hela den vackert svängda fasaden mot Kungsgatan med figurer som knappast någon ser i vår tid när ögonen är fastklamrade i "pillefonen".

Huset är en svagt konkav byggnad i tegel med stora fönster och svängt "kinesiskt" tak.

I korsningen Sveavägen, Kungsgatan ligger modevaruhuset Ströms, där min pappa köpte sina kostymer, blazrar och skjortor. De köptes på avdelningen för män. Nu kan STRÖMS inte svenska utan annonserar för Man och Woman. Alltså köper jag mina kläder på Kupan.

Cyrillus Johansson var en arkitekt som hamnade mellan stilarna. Inte riktigt nationalromantik och inte heller funkis. Närmaste förebilder fanns i tysk och holländsk tegelornamentik. För tegel, det var Cyrillus material framför andra och hans byggnader har hållit sig väl och stått emot tidens tand, vilket knappast funktionalismens vita och alltmer gråa byggnader gjort. Ett annat av Cyrillus Johanssons landmärken i Stockholm är Årstabron som närmast påminner om en

romersk akvedukt och ofta avbildades av konstnärerna.

Men det var ju flickan jag skulle berätta om.

Hon står och håller ett litet barn i famnen. Hon är nog inte mamman utan kanske snarare en äldre syster och de båda är flyktingar från Ukraina. De är Svenskbybor och tillhör den minoritetsgrupp som under Katarina den stora tvingades lämna den del av dåvarande Ryssland som i dag är Estland och bosätta sig i Ukraina i närheten av Poltava. Under Stalins terror får de så genom Svenska Röda Korsets hjälp komma till Sverige 1929. De kom från ett bondesamhälle. Kvinnorna i långa kjolar och hucklen mötte i Sverige ett modernt samhälle med kortklippta och barhuvade tjejer.

Många bosatte sig på landsbygden, flertalet på Gotland där fortfarande många namn som Hoas eller Knutas vittnar om påbrät.

goda medborgaren

4. Mörka moln över det demokratiska klimatet.

Vestlunddagarna genomfördes för sjunde och sista gången på Sigtuna folkhögskola hösten 2021. Utöver artiklar baserade på framföranden under olika Vestlunddagar har vi kompletterat med artiklar som redan tryckts i andra media, men även med helt nyskrivna artiklar. Boken riktar sig till en bred allmänhet genom sitt folkbildande perspektiv.

Boken ges ut som Årsbok 2022 för Föreningen för folkbildningsforskning. Den kommer via förlaget att marknadsföras för bokmarknaden, och förhoppningsvis att köpas in till våra bibliotek via bibliotekst-

Konsthörnan

Nu har Stalins terror ersatts av en annan ledare som driver människor i tusentals på flykt. Kommer någonsin

Tegelbärare

ett offentligt konstverk i Stockholm att dokumentera vår tids flyktingar från Ukraina?

20-talskärlek

Demokratin som bildningsväg

Per-Ola Jansson

Nu har den kommit! Antologin som är en efterbörd till Vestlunddagarna och är tänkt som en hyllnings- och minnesskrift till Gösta Vestlund. Antologin heter *Demokratin som bildningsväg* och ges ut på Carlsson förlag och omfattar 374 sidor i ett smidigt och vackert danskt band. Den innehåller förutom förord och inledning 29 artiklar grupperade i fyra avdelningar:

1. Jämlikhet, rättvisa och människovärde
2. Demokrati, diktatur och populism i postsanningens tid
3. Folkbildning, civilt samhälle och den

jänst. Men den största förhoppningen vi har är att den kommer till användning inom den samlade folkbildningen. Boken kan rekvireras direkt från förlaget till ett förmånligt pris.

Några kända författarnamn som bidrar med texter är Sverker Sörlin, Agneta Stark, Ronny Ambjörnsson, Per Molander, Katrine Marcal, Sverker Gustavsson, Martin Gelin, Erik Amnå, Tjia Torpe m. fl. Också Veteranens båda redaktörer är representerade!

Tsar Kolokol Makt, religion och mystik i Ryssland

Per-Ola Jansson

Prolog

En dag på jobbet 1989 sökte den dåvarande rektorn på Stensund upp mig och sa att Bo Göthberg ringt och pratat om en ryss som ringt upp honom på SÖ och ville veta "allt" om den svenska folkhögskolan. Bo som då var ordförande i vänföreningen Sverige-Sovjetunionen ville att vi på Stensund skulle ta emot ryssen och visa upp en folkhögskola at its best. Han pratar väldigt bra engelska, sa Bo - och han är väldigt angelägen...

Ryssen hamnade på mitt "bord". Han var ingen "ryss", utan en kosackättling från Ukraina, Alexander, "Sasja", Khorocho. Han ville få igång en "narodne shkola" på Krim, och nu var han ute för att lära och samtidigt söka ekonomiskt stöd i Sverige för sitt projekt.

Det besöket ledde till ett samarbete och bildandet av en stiftelse, *Stensund-Crimean International Solidarity Foundation*. Pengar samlades in från många håll, SIDA, SFHL, Miljöpartiet och en gruppering som arbetade med att stödja verksamhet för Tjernobyloffer m.fl. Jag bjöds in till Sovjetunionen året innan unionen upplöstes. Alexander återkom sedan till Sverige en andra gång och reste runt för att knyta fler kontakter. *Hoppets Stjärna* i Trehörningsjö skänkte honom en prima lastbil som fylldes till brädden under en rundresa i Sverige; saker värdefulla för att dra igång en helt ny skolverksamhet i *Schastlivoe* i *Bakhchisarajregionen* i hjärtat på Krimhalvön. Bilen tankades full med diesel på Stensund innan den gav sig av på sin långa resa till Krim via Polen. Men då fanns inte längre Sovjetunionen, utan Krim var en del av republiken Ukraina.

Invitationen att besöka Sovjetunionen jag fick efter Alexanders första besök på Stensund, avsåg en vistelse på tre veckor; den inkluderade en vecka i Moskvaområdet, en vecka runt Kiev och sista veckan på Krim. Besöket var välorganiserat. Jag var den nybildade organisationens på Krim gäst. Det innebar att resan hade en karaktär av privatresa; inga hotellnätter, inga ceremoniella presentationer, ingen vodkatrugning, ingen kaviar. Men, jag fick träffa sovjetmedborgare i deras hem; besöken på olika institutioner och skolor arrangerades via Alexanders eget nätverk. De flesta jag mötte var sällsamt gästfria, avspända, omedelbara

och nyfikna på vem jag var och vad jag hade att säga om min verksamhet som lärare på en svensk folkhögskola.

Väl på plats i Moskva träffade jag några personer jag uppfattade som Alexanders proselyter. Alla var djupt kristna sovjetmedborgare. Folkbildningssatsningen skulle vila på kristen-ortodox grund. En av vännerna var arkitekt och visade upp färdiga ritningar på hur skolan skulle utformas. Karaktären var närmast klosterliknande, helt i avsaknad av rå sovjetmodernism. Istället såg man valv med klassicerande bågar och pelare med antika kapitäl!

Klostren

Alexander berättade att han i klostret i *Zagorsk* handledes av någon som jag tolkade som en Zosimaliknande gestalt, en starjets. Jag hade med mig första delen av Dostojevskijs *Bröderna Karamazov* i pocket som reselektyr. Zosima utgör i romanen den centrala utgångspunkten för hur den kristna kärlekstanken skall omsättas hos vanliga människor utanför klostermurarna, i det verkliga livet. Jag blev bjuden att besöka klostret tillsammans med Alexander där vi kunde få logi i klostrets gästhem. Klostret ingår i en cirkel av ett tiotal berömda kloster runt Moskva. Året efter mitt besök i klostret, sex mil norr om Moskva, bytte staden namn till Sergiev Posad. Klostret *Treenighetens Lavra Sankt Sergius* har som nära granne *Treenighetskatedralen*. Byggnaderna skimrar i vitt, blått och guld i en ganska trist och lerig omgivning. I klostret vilar relikerna av klostrets upphovsman, den ryska kyrkans största namn, helgonet Sergeij Radonezj, död 1392. I klostret har Andrej Rubljov, död 1430, målat sin världsberömda ikon till Sergeijs ära, Den gammaltestamentliga Treenigheten. Den ingick i ikonostasen, den ikonklädda skiljeväggen i kyrkorummet som skiljer koret från församlingen. Men idag kan ikonon endast ses i Tretjakovgalleriet i Moskva.

Jag deltog i mässan i Treenighetskatedralen medan Alexander hade sitt möte med sin "starjets". På kvällen, som var en fredag, var vi inbjudna att delta i klostrets sjungande. Utöver de få gästerna utgjordes sångarna av unga seminarister och eremitmunkar på besök

i klostret. Efter en lång klockringning började sången. Den steg och sjönk, volymen kunde stegras till och från, ibland till det öronbedövande; ibland subtilt påminnande om de sopranliknande mansrösterna i Donkosackernas manskör.

Besöket blev för mig en estetisk *knock-out*, men även upplevelsen av mässbesökarna i katedralen gjorde ett starkt intryck på mig. De kunde följa med i alla sångerna utan psalmbok; plötsligt kunde de packa upp en matsäck mitt i sjungandet och göra en paus, då man utan blygsel mumsade i sig den, medan den tjänstgörande prästen svängde sitt rökelsekar under fortsatt sång alldeles framför dem.

Jag besökte senare under resan likaså det berömda Petjerskaklostret, "Grottklostret" i Kiev där den mördade ryske ministerpresidenten Pjotr Stolypin vilar vid nedgången till klostret, medan munkarna vilar i sina nischer djupt nere i den stora "grottan" som är tillgänglig för besökare.

Klockorna

Vid mitt tredje besök i Moskva 2003 tog jag mig in i Kreml. Väl inne där får man vandra längs de för turister anvisade vägarna och platserna. *Då såg jag klockan!* Klockans osannolika storlek, och den tunga delen, som föll ut när klockan sprack efter avslutad gjutning och vilar mot klockan. Jag insåg omedelbart klockans oerhörda symboliska kraft.

Tsar Kolokol är dess namn och är den största klocka som någonsin gjutits. I Wikipedia beskrivs den så här:

"Klockan är 6,14 meter hög och med en vikt av 216 ton. Klockan göts av mästaren Ivan Motorin och hans son 1733–1735. Klockan har aldrig ringt. Vid en brand 1737 då klockan ännu var i sin gjutrop sprack den och en stor bit (11,5 ton tung) lossnade. Efter branden var klockan kvar på gjuteriet i ett sekel. 1836 placerades klockan på en stenpedestal bredvid Ivan den stores klocktorn i Kreml. Lutad mot piedestalen står också den lossnade biten."

I *Saint Sergiusklostrets* klocktorn hänger *Tsarskij Kolokol*, en klocka gjuten 2003, den väger 72 ton. Vid sidan om sig har den två lättare klockor, *Evangelisten* på 32 ton och *Pervenets* på 24 ton. *Tsarskij*

Kolokols föregångare som vägde 65 ton smältes ned 1930. Stalin behövde metallerna till annat. Storan i Uppsala domkyrka har diametern 2,23 meter (en ganska stor diameter). Enligt äldre referens väger *Storan* sju ton. Den göts efter Uppsala stadsbrand 1702 och har slagtonen b^b.

Kyrkklockor spelar en viktig roll inom den rysk-ortodoxa kyrkan, både i klockspel och som storklockor. Två omtalade filmiska verk handlar om ryska klockor. Dels Andrej Tarkovskijs mästerverk *Den yttersta domen-livsdramat Andrej Rubljov* från 1966 och Werner Herzogs dokumentär *Diunets klockor - tro och*

Tsar Kolokol

vidskepelse i Ryssland från 1993.

Tarkovskijs film har ett existentiellt tema. När tron på både Gud och människorna sviktar återstår endast hoppet. Den ikonmålande munken Andrej Rubljov tvivlar på sin konsts förmåga att förlösa människorna som lever i hopplösa omständigheter, färgade av de olika krigens blod och våld. Han förlöses då en ung klockgjutare mot sin egen förmodan lyckas med att gjuta en väl fungerande storklocka, symbolen för förtröstan och ett tecken på att Gud trots allt är närvarande i mörkret.

Herzogs dokumentär belyser schamanistiska och vidskepliga traditioners starka ställning i Ryssland än idag. Suggestivt gestaltas legenden om den sjunkna staden, Kitej. I samband med slaget i Kulikovo 1380, då mongolhären besegrades av Dmitrij Donskoj, sjunker staden Kitej ned och försvinner i vattenmassorna som ett sorts försvar mot fienden. Legendens förmedlar att klockringningen från stadens kyrkor fortfarande kan höras.

I ett gripande avsnitt möter vi en

klockare, en klockarkonstnär vars partitur kräver att han via klena rep får till en harmonik med hjälp av både händer och fötter. Han är ett hittebarn som spelar för att dölja smärtan av sin föräldralöshet, han är ständigt sökande efter att lösa gåtan vilka hans föräldrar är, eller mest sannolikt, vilka de var.

De ryska imperierna och dess tsarer

Rysslandskännaren Martin Kragh har nästan samtidigt med Rysslands anfall på Ukraina givit ut *Det fallna imperiet - Ryssland och väst under Vladimir Putin*. I den finns några sidor om religionens betydelse för dagens Ryssland och hur Vladimir Putins relation till den ser ut.

Under 40 sekunder, vid altaret i Frälsarens katedral, skanderade *Pussy Riot* en protest mot Putins omval till president för tredje gången. Protesten riktade sig även mot den ryska kyrkans underdanighet under Kreml. *Patriarken Kirill*, en före detta KGB-agent är ryska kyrkans överhuvud. Han har klassat Putin som ett "gudsmirakel" och att alla troende därför borde stödja honom i dennes försök att bli vald till president för tredje gången. Tre av medlemmarna i *Pussy Riot* dömdes till två års fängelse.

I den pågående avdemokratiseringen i Ryssland spelar den rysk-ortodoxa kyrkan en viktig roll. Värderingsmässigt är kyrkan en stark pådrivare. Ryska värden ställs mot västvärldens dekadens som innefattar "förnekande av moraliska principer och alla traditionella identiteter: nationella, kulturella, religiösa och även sexuella /.../ men det ryska folket uppmanas staka ut sin egen unika väg och fullfölja sitt eget historiska öde" (Putin).

Med Moskvarikets tillkomst under rikern Ivan III, eller *Ivan den Store*, som han också kallas, inleds skapandet av det Ryssland vi kan känna igen idag. Han påbörjar bygget av *Kreml* och knyter ihop Ryssland med Konstantinopel, och *ett tredje Rom* börjar uppstå efter Byzans/Östroms fall 1453. Det första ryska imperiet växer sedan fram under 1500-talet under ledning av den förste kejsaren, tsaren *Ivan Vasilejvitj*, i folkmun kallad, *den förskräcklige*. Den första tsarklockan gjuts 1599 och väger 18 ton, men den brinner sönder och det riksska imperiet upplöses i *den stora oredan*, 1613.

Skapandet av det andra imperiet inleder den romanovska perioden i rysk historia. Den andra tsarklockan gjuts 1655, den väger 100 ton, men den förstörs i en brand 1701. Under den ryska guldåldern, efter tsar *Peter den Stores*

död 1725 gjuts *tsar Kolokol* 1733-35, den väger 216 ton men spricker sönder i gjutgropen. Våldet fortsätter växa och stora områden både i söder och öster införlivas i imperiet. 1917 då *Vladimir Iljitj Uljanov*, i folkmun kallad *Lenin*, genom en statskupp blev en ny sorts "tsar" i sin egenskap av ordförande för *Folkkommissariernas Råd*. Han övertog makten efter att ha läst Karl Marx *Das Kapital* som Fan läser *Bibeln*.

Under detta tredje imperium gjuts mängder av kyrkklockor ned eftersom *Korset* bytts ut mot *Hammaren och Skärnan*. Metallerna behövdes till nyttigare saker. Harvarduniversitetet i Boston köpte ett helt klockspel för dyra pengar. När "tsar" Leonid Brezjnev skulle begravas 1982 fanns det inga klockor att ringa i.

Lenins och Stalins skapelse gick sin undergång till mötes 1991 efter att Ronald Reagan och lady Thatcher med hjälp av Saudi-Arabien sänkt världsmarknadspriiset på råolja, imperiets viktigaste inkomstkälla.

Ryssland styrs nu som republik under en tsarliknande före detta KGB-agent, *Vladimir Vladimirovitj Putin*, vars folkliga namn ingen vågar uttala ("Kukhuvudet"). Nu görs militära försök till utvidgning av imperiet till möjligen ett återskapat tredje, ett nytt Sovjetimperium.

I skrivande stund angrips den självständiga nationen Ukraina i syfte att gjuta samman de båda staterna. Den lossnade ukrainska nationen bjuder ett mycket starkt och aktivt motstånd. Med hjälp av framförallt terrorbombningar mot civilbefolkningen söker presidenttsaren Putin uppnå sina mål. Frågan är nu hur Kremls och Putins försök kommer att lyckas. Kommer imperiet att brinna ned och falla?

Vladimir Vladimirovitjs öde avgörs kanske till kråkors skrän i en av Moskas stora och vanskötta soptippar? Han kommer säkerligen inte att få vila sida vid sida med *Uljanov* i Leninmausoleet, trots att platsen är ledig, eftersom *Iosif Vissarionovitj Djugasjvili*, i folkmun kallad *Stalin*, efter att ha vilat åtta år vid sidan om Lenin, nu vilar tillsammans med *Leonid Brezjnev* intill Kremlmuren.

Michail Gorbatsjov begravdes utan "fanfarer" i en liten ceremoni. Han vilar nu vid sidan av sin hustru på kyrkogården vid världsarvet *Novodevitjikklostret* i Moskva, där även *Nikita Chrusjtjov* och *Boris Jeltsin* vilar.

Jag har inte lyckats utröna huruvida Gorbatsjovs fördes till den sista vilan under klockringning, eller inte...

Folkbildningen i stöpsleven, ännu en gång

Redaktionen

Folkbildningens statsbidrag har då och då granskats, utvärderats och fått nya prioriteringar. Statsbidragens nuvarande syften är sedan 2015 fyra:

1. *stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,*
2. *bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,*
3. *bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och*
4. *bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.*

Fördelningsnyckeln mellan folkhögskolorna och studieförbunden har i stort varit densamma genom åren.

Nu har kritik mot studieförbundens sätt att redovisa sin verksamhet till Folkbildningsrådet, föranlett den socialdemokratiska utbildningsministern Anna Ekström (2022-06-09) att tillsätta ännu en folkbildningsutredning. Christer Nylander utsågs till särskild utredare. Utredningen ska förbättra förutsättningarna för folkbildningen genom att säkerställa en ändamålsenlig styrning, uppföljning och kontroll. Christer Nylander var riksdagsledamot för Liberalerna fram till valet 2022 och har lång erfarenhet av både kultur- och bildningsfrågor. Under den förra mandatperioden var han ordförande i riksdagens kulturutskott. Som särskild utredare ska han bland annat utreda behovet av att ändra målet för folkbildningspolitiken och att ändra statens syften med stödet till folkbildningen samt analysera om nuvarande styrmodell och modell för fördelning av statsbidraget är ändamålsenlig. Han ska också utreda hur uppföljning, kontroll och granskning av folkbildningen säkerställs.

Med anledning av att vissa oegentligheter uppdagats i några studieförbunds rapporter på det s.k. Järvafältet har Riksrevisionen granskat och rapporterat om allvarliga brister. Några exempel är att två studieförbund rapporterat in fullt anordnarskap för samma verksamhet, att det förekommer att anordnarsvaret överläts till annan part och att statsbidragen i vissa fall använts som ett allmänt verksamhets- och organisationsstöd.

Folkbildningsrådet har parallellt med Riksrevisionens arbete arbetat fram ett förslag till åtgärdsprogram som omfattar 18 olika punkter. Det som lyfts fram som möjligheter att komma tillrätta med problemen är dels att tvinga (?) studieförbunden att samköra och att rapportera verksamheten digitalt. Någon egentlig analys av varför "problemen" uppstått redovisas inte. I grunden kan det inte handla om hur man ska rapportera sin verksamhet utan mer

om varför man utifrån sin värdegrund vill anordna verksamhet utgående från statens syften med statsbidraget matchat mot de samhällsutmaningar som bidraget är till för att möta.

Forskaren på Forsvarshögskolan Magnus Ranstorp har under det gångna året starkt kritiserat folkbildningens verksamhet. Främst för att profilerad verksamhet med koppling till Islam misstänkts för att gynna salafistiska strömningar i Sverige; senare också genom artiklar i dagspress påpekat att rapporterings- och bidragsverksamheten via Folkbildningsrådet "läcker som ett säll". Under senare tid har han ändå betonat vikten av att en väl fungerande folkbildningsverksamhet där statsbidragskriterierna är tillgodosedda, säkerligen aktivt bidrar till att stärka demokratin. Så här formulerar han sig i Expressen tillsammans med Peder Hyllegren, Forsvarshögskolan och Aje Carlbom, Malmö Universitet:

"Nu räcker det. Låt inte Folkbildningsrådet och Studieförbunden i Samverkan sänka hela folkbildningsidén. Den är för viktig. Nu är det en brytpunkt och möjlighet att skapa kvalitet och relevans i folkbildningen. Ta den och skapa transparens i hela kedjan och i all verksamhet. Låt inte de som fuskar förstöra förutsättningarna för all god folkbildning."

Om man läser mellan raderna i Tidöavtalet, som enligt statsministern skall följas till punkt och pricka, förstår man att regeringen redan nu har för avsikt att reformera folkbildningen genom att se över medelstillelningen för att göra den mer "transparent och förutsägbar". Folkbildningsrådet ifrågasätts i sin myndighetsroll och det antyds att folkbildningen skulle vara mer förtjänt av att styras av en "riktig" myndighet.

Sverigedemokraterna har tidigare motionerat i Riksdagen om att skära ned på statsbidragen till folkbildningen rejält; med 1,175 miljarder. Folkhögskolan har varit i skottgluggen för SD:s kritik under hela partiets tid i riksdagen. Nu handlar den främst om att de allmänna kurserna måste krympas, eller möjligen helt försvinna. *Komvux* lyfts istället fram som en bättre och rimligare anordnare av behörighetsgivande långa kurser.

I statsbudgeten för 2023 minskas anslagen som funnits några år för de 3000 extra platserna inom folkhögskolan med 492 Mkr, och anslaget för verksamhet med asylsökande med 30 Mkr som både studieförbunden och folkhögskolorna bedrivit.

Vi tror att Folkbildningen, i synnerhet då Folkhögskolan, kan inordnas under samma antydda tveksamhet som uppvisats från några av Riksdagens partier gentemot Public Service. Det handlar om att där den

politiska kontrollen av grundlagsmässiga skäl bör vara i det närmaste obefintlig, nästan "fri" – så utmanas alltid vissa politiska ambitioner. Folkbildning kan aldrig kännas vid sitt namn om den inte klart och tydligt verkar i demokratins tjänst. Den måste vara fri och obunden och själv ta ansvar för hur den lever upp till de villkor som riksdagen fastställt för sitt bidrag till den.

Höstträff för de västsvenska veteranerna

Bo Scharping (f.d. Viskadalens folkhögskola)

Det var en liten gränad skara som samlades till höstträff på Vinga folkhögskola i Göteborg tisdagen den 27 september. Bland deltagarna märktes nestorn Nils Zanders, 93 år gammal "but still going strong". Han ledde sången när vi sjöng Nordahl Griegs kampsång "Krigsatt av fiender".

Dagen började med att rektor Mariam Ås presenterade skolan och dess verksamhet. Skolan har funnits i fyra år och är en av Pingstförsamlingarnas Skol- och kursverksamhet (PSK) fem folkhögskolor. Den ligger centralt, mitt i Gårda, men planerar att flytta nästa läsår till nybyggda lokaler. Skolan har allmän kurs, bibelskola samt teamträning och studiemotiverande kurs. Eleverna är ganska unga och inslaget av icke svenskfödda är betydande. Namnet Vinga har ingenting att göra med Vinga fyr utan är en anspelning på läget på västkusten.

Signhild Håkansson informerade lite om veteranstyrelsens aktiviteter. Hon berättade bl.a. om Fontänhusrörelsens folkhögskola Mimi som fått 4 000 deltagarveckor på prov under tre år. Den nyproducerade boken *Nya Folkhögskoleminnen*, med en upplaga på 500 ex, har sålt bra och nu finns det bara 75 ex kvar. Den som är intresserad kan kontakta Johanna på Marieborg (konferens@marieborg.org tel.011-2196 11) för beställning. Vidare diskuterades årsmötets förläggning.

Efter en god lunch på en närbelägen restaurang vidtog eftermiddagens aktiviteter som leddes av Per Nordqvist. Temat var folkhögskolan då och nu, utbyte av erfarenheter. En mångfald ämnen avhandlades i bikupediskussioner, vilka sedan redovisades i storgrupp. Några exempel: utvecklingen mot allt färre internat och dess konsekvenser; att deltagarstyrd och problemorienterad undervisning kräver baskunskaper för att fungera optimalt; vad händer med värdegrunden när den omkringliggande strukturen stramas åt; lärarens roll som medmänniska och "socialarbetare". Diskussionen var livlig och när vi skildes åt tror jag att alla kände att det varit en stimulerande dag på Vinga folkhögskola.

FRA SYVENDE FAR I HUSET (6)

Minnets sanning, eller osanning

Stewe Claeson

Ma ai morti non è dato di tornare

(Salvatore Quasimodo)

Att känna sanning är konsten att vara stilla.

(Vilhelm Ekelund)

Det är trevligt att få respons på det jag skriver i dessa korta skrönor. Efter min berättelse om den sorgliga historien om Sivert förra gången hörde några av er av er och tyckte det var en hemsk eller sorglig berättelse, och sedan jag försäkrat en av mina uppringare att det var en helt och hållet sann berättelse, med undantag för Siverts verkliga namn, fick jag så en ännu ohylligare historia berättad för mig. Jag kan ännu höra hur vi sedan satt i var sin lur, jag på västkusten och du, som ringde, i nedre Norrland, och funderade, alldeles tysta, och det var som om decennier av arbete band oss samman. Fast jag skrev ju just det. Vi, det vill säga vi veteraner inom folkhögskolan, har alla, utan undantag, varit med om dessa uppslitande ögonblick när tillvaron visar sig från sin mer vedervärdiga sida. Nog om det.

Men innan min uppringare la på luren hann hon fråga om jag hade för avsikt att skriva mina memoarer, så många år i folkhögskolan, och översättandet, hon hade just läst Louise Glück, och skrivandet, och allt annat, och jag svarade med tanke på att jag just läst Lautréamont, som i Poésies skriver "Je n'écrirai pas des mémoires." Sedan satt jag en lång stund och stirrade genom fönstret ut på den höstliga bostadsrättsföreningens gata, alla parkeringsplatserna tomma, alla de andra på arbete, eller i skolan, bara min bil i sin carport. Pensionär. Färdig med arbetslivet. Stilla. Jag vet att ni vet precis hur det känns. Det är så det är.

Ändå funderade jag på om inte dessa snart trettio minnesbilder av alla mina

folkhögskoleår skulle kunna ses som ett slags memoarer.

Sedan dess har jag tagit tag i annat att läsa, just nu Bernt Gustavssons *Strävan efter sanning i postsanningens tid*, som nyss utkommit. Ja, sanning är ett i våra dagar allt mera komplicerat begrepp. Bernt G. tar upp begreppet ur en massa synvinklar, som vanligt mycket lärorikt, och jag märker att jag som alltid när jag

läser honom gör anteckningar, "se på!", "läses", och ett antal "sic!", men länge saknade jag exempel, tills han gör det man måste göra när man skall komma åt ett så besvärligt begrepp som sanning, han vänder sig till skönlitteraturen och de filosofer som i någon mening skulle kunna kallas skönlitterära filosofer, som Kierkegaard. Eller Sven Lindqvist.

Jag har i många år hävdad att det bara är skönlitteraturen som verkligen kan komma åt sanningen, ja att det som påstås i dikter och romaner om tillvaron långa stunder kan sägas vara mera sant än den s.k. sanningen. Det man kommer åt i den goda litteraturen är en sanning "på djupet", sådana sanningar som vi alla genast inser är sanning fast man inte kan sätta fingret på det. Så fungerar ju den goda litteraturen – den goda litteraturen handlar alltid om vad det är att vara människa. (Man kan ju fundera över varför Nobelpriset delas ut i fysiologi eller medicin, dvs. grundforskning om kroppen, i kemi, som är *grundforskning* liksom fysik om den fysiska verklighet kroppen finns i, och i – inte konst, inte dans, inte musik – utan i litteratur. Det beror på att litteratur är just *grundforskning*, om vad det är att vara människa.) Det är ingen tillfällighet att en av de oomkullrunkeliga sanningarna om folkbildning är att det är i det danskarna kallade 'myter', dvs. i berättelserna, man kan komma åt de djupare sanningarna om livet. Och varje gång man använder sig av de goda berättelserna och ser kursdeltagarna andas lugnare men med ett slags inåtvänd blick, (som inte kan

användas när man tar upp mobilen), varje gång avhåller man sig från att fråga vad han eller hon tänker på. För man vet att just nu har han eller hon gjort en inre upptäckt, just nu är det inte något han eller hon lär sig, just nu är det något han – eller hon, som man säger – *inser*. Det vill säga, i det ögonblicket förändras på djupet hans eller hennes liv. Men det vet han (eller hon) inte, men så är det. Föräldrar – eller vänner – kan säga när han eller hon kommer hem till lovet att han, eller hon, blivit annorlunda. Man kan kalla det 'mognat'. Men jag vill kalla det något annat. Insikt. Inte kunnande i enkel mening. Insikt är annat än kunnande, annat än något inlärt. Det är sanningens omvälvande kraft.

Bernt G. frågar, med Kierkegaard, om man kan skilja det sanna från galenskap. Värt att fundera länge över.

Kanske är det därför jag inte övervägt att skriva memoarer. Det är osäkrare om memoarer verkligen kommer åt sanningen. Jag har minnen av mig själv som två-åring. Nej, det är inte sant. Det jag minns är ett fotografi där jag sitter som två-åring med min två år yngre bror på en sommarfält i Bohuslän under andra världskriget. Minnet ljuger? – Ja, på sätt och vis.

Detta är en problematik som upptar mig mycket och parallellt med läsningen av Bernt G:s nya bok läser jag J.M.G. Le Clézios minnesskildring, som kom ut 2020, en alldeles ljuvlig bok (*Chanson Bretonne, suivi de L'enfant et la guerre*), och det är den andra delen som upptagit mig mest. Vad vet man, om man är född 1940 och lever sina krigsår under tysk ockupation i södra Frankrike. Le Clézio berättar om krigsåren, men så skriver han plötsligt detta, och det får bli slutpunkten för mitt medlemsbrev till alla gamla veteranvänner: "La mémoire est un tissu fragile, facilement rompu, contaminé. Je me méfie des livres de souvenirs." (s 125)

Minnet, det gamla vanliga minnet, gör om sanningen. Det hade jag kunnat svara när jag fick frågan.